

Jordi Balló és un dels impulsors i el director del màster en Documental de Creació de l'Institut d'Educació Contínua (IEC) de la Universitat Pompeu Fabra. El màster es va iniciar el curs 1998-1999, i fins ara ja ha produït tretze llargmetratges que han obtingut un reconeixement unànime de la crítica tant nacional com internacional.

“La tensió entre allò previst i allò espontani ha creat un nou cinema”

Com va sorgir la idea d'organitzar un màster en Documental de Creació?

—Quan, al curs 1993-1994, vam inaugurar els estudis de Comunicació Audiovisual a la Universitat Pompeu Fabra, ja vam donar molta importància a la teoria i la pràctica del documental. És a dir: des dels inicis, hem considerat que era un tema prioritari. Això ens va portar a pensar que, per fer-ho bé, calia

donar als alumnes una formació específica, que no s'inclouia al pla d'estudis de la carrera. Per això muntàrem el màster. I en un primer moment, vam dir-ne “documental de creació”, perquè, aleshores, semblava que la gent associava els documentals als d'animals que encara passen per TV2.

—Quines eren les línies mestres del projecte?

—A l'hora de definir les característiques del màster teníem molt present que, en el camp del documental de creació, es podrien trobar algunes de les puntes de llança de l'avantguarda cinematogràfica. Així mateix, també ens vam preguntar si era possible oferir una formació documental d'alt nivell sense una tradició, sense pel·lícules de referència. Tots els grans moviments teòrics es fan seguint unes pel·lícules: no hi ha pensament sobre el nou cinema sense les pel·lícules de la Nouvelle Vague, no hi ha crítica del neorealisme italià sense les pel·lícules de Rossellini. Per tant, en el nostre cas, era del tot inimaginable que poguéssim plantejar-nos d'oferir una formació que fos capaç de transformar la situació sense, al mateix temps, anar creant les pel·lícules que fossin referència per a la gent que formàvem. Sabíem que hi havia autors europeus i americans amb qui compartíem un mateix criteri creatiu, però pensàvem que s'havia de crear, per dir-ho d'alguna manera, una tradició nacional catalana.

—Per començar de zero, tot plegat era molt ambiciós, no?

—Sí, però a la Universitat ens deixaren fer. Hi havia un escepticisme lògic

al nostre voltant, però també ens donaren molt de suport.

—Tanta ambició devia requerir també molts diners...

—Sobretot, ens calia arribar a un acord amb alguna cadena de televisió, que ens pogués garantir que el nostre projecte era viable. I efectivament: tant Canal Plus (d'Espanya) com Arte, la cadena francoalemanya, van entendre l'ambició del projecte i es van comprometre a mantenir una relació estable amb les produccions que sortissin del màster. Es perquè vam aconseguir el suport d'aquestes cadenes que, dels tretze projectes que fins ara se'ns han proposat, els hem pogut realitzar tots. Bé, el següent pas va ser acostar-nos a directors ja consagrats que poguessin fer les pel·lícules de referència que ens mancaven. Així va ser com, les tres primeres pel·lícules, les van fer Jean-Pierre Com-moly, Joaquim Jordà i José Luis Guerín.

—Heu dit que veieu el documental com la punta de llança del cine. Què penseu que, aquests últims anys, ha aportat el gènere documental al cinema més clàssic o convencional?

—Hi ha aportat diverses coses. Des del punt de vista estrictament creatiu, hi ha aportat un nou sentit del drama: la sensació que la realitat s'ha apoderat de la ficció. Al capdavant, en els documentals, són els personatges els que fan possible la narració. Tu pots haver previst què ha de passar, però a la fi és el que la realitat et regalarà durant el rodatge allò que establirà la personalitat del producte final. Encara que, en el producte final, també hi haurà moltes coses que tu

ja havies previst que hi serien. El documental fa replantejar conceptes com el de planificació i espontaneïtat. O el concepte de posada en situació, tan diferent del de posada en escena: en la posada en situació, tu poses una sèrie de personatges en una situació i, sense saber cap a on anirà, deixes que els fets s'esdevinguin; en la posada en escena, en canvi, tu controles o preveus els fets. Ara bé, cada projecte és diferent, i tampoc no crec que hi hagi una tendència única.

—En documental, l'atzar és més creador que en la ficció.

—El documental ha provocat una ruptura, més que no pas entre la realitat i la ficció, entre allò previst i allò espontani, allò que passa per primera vegada. Aquesta tensió, em sembla, produeix un nou tipus de cine. La prova és que moltes pel·lícules actuals intenten donar una sensació d'espontaneïtat fent servir tècniques o elements que, en principi, són més pròpies del documental. Avui, moltes de les millors pel·lícules es fan aprofitant aquestes esquerdes.

“La gent associava els documentals als d'animals que encara passen per TV2”

—Creieu que la superabundància informativa, que ha modificat la nostra relació amb la realitat, té alguna cosa a veure amb la revifalla del gènere documental?

—Sí. Encara que la història del cine funciona cíclicament, em sembla. En determinades èpoques, els autors han buscat maneres d'explicar la realitat que fossin molt més convinents. És a dir: entre el món de la teòrica transparència absoluta que ofereixen els mitjans de comunicació (una transparència que és molt opaca) i el món de la reconstrucció fictícia, periòdicament ha anat apareixent la manera i l'estil del documental.

—Quin tipus d'alumnes es matriculen al màster?

—Hi ha tipologies bastant diferents. Sobretot, però, és gent que se sent a punt d'aprofitar la seva oportunitat per introduir-se al món del cinema, perquè això és el que nosaltres fem realment: donar una primera oportunitat. Si hi ha una cosa que avui ningú no dubta, és que es pot debutar fent un llargmetratge documental, i no és un debut de segona categoria. En això també és molt útil l'equilibri que intentem mantenir entre les oportunitats que donem als joves i la feina dels directors consagrats que ensenyen a aquests joves. Aquest equilibri resulta molt estimulante: per a tots. I això, crec, es nota en els documentals que han fet fins ara els debutants; com si tots haguessin sentit que havien de fer alguna cosa nova, alguna cosa especial, que almenys no fos anodina. Això també ens ho van dir els de Canal Plus: si apostem per vosaltres, no és per aconseguir els mateixos documentals que ja tenim.

Pere Antoni Pons

Alfons Llorenç

Trossos i mossos

Patró

El 22 d'abril de 1238, vespra de sant Jordi, sota l'empara del megalomàrtir, Jaume I formalitzà el setge definitiu a Balansiya. Es contava que un any abans, a la decisiva batalla del Puig, acorralats els nostres pels sarraïns, aquell "cavaller blanc amb armes blanques" els va espantar; al retaule valencià de la milícia del Centenar de la Ploma, exiliat a Londres, amb un sant, resplendent com un sol, junyit a un rei cobert de cap a peus amb la nostra orifloma, es reflecteix aquest vincle indestructible i aquest impuls celestial. Els més vells relataven que quan el rei planejava la conquesta de la "pus bella terra del món", cavil·lós, angoixat per l'avituallament dels seus soldats, se li aparegué al palau de Barcelona el mateix sant Jordi i li donà un pa i un vedell que mai no s'acabaven i una bota de vi que sempre rajava, dient-li que amb això podria menjar i beure tot l'exèrcit, per llarga

que fóra la campanya. Importat d'Orient pels croats, es vinculà, des de l'inici, a la croada originària, donant-li sentit providencial i certificant la intervenció divina. Així, el culte a sant Jordi avançà amb el progrés de la frontera i es vinculà a les empreses militars de la nostra monarquia. La devoció arrelà als cors dels hereus dels colonitzadors, que comptaven i no paraven i pelegrinaven al seu temple dues vegades: el 23 d'abril i el 9 d'octubre. Ajudà a mitificar l'epopeia. Tan lligat al naixement del nou Regne, no és estrany que València, portada d'un pregon sentiment d'unitat nacional i d'afirmació patriòtica, fóra la primera a celebrar —des del 1341— i configurar la festa, exportada a la resta de la corona, al seu inicial i principal patró, celebrat en bell catalanesc pel poeta X. Casp:

"Jordi/ que, cavalcant per la nostra història/ signa els triomfs/ del nostre ésser que ens diu com som/ en un miracle de raó absorta."